



Ostvarenje potencijala žena u poduzetništvu, znanosti i politici u Republici Hrvatskoj

Prof. dr. sc. Mirjana Pejić Bach

© Krug 2010

Nakladnik
KRUG - HRVATSKA UDRUGA POSLOVNIH ŽENA

Za nakladnika
Mr. sc. Marija Šola

Recenzenti:
Prof. dr. sc. Vlasta Bahovec
Prof. dr. sc. Ksenija Dumičić

Autor
Prof. dr. sc. Mirjana Pejić - Bach

Lektura
Diana Kučinić, prof.

Dizajn publikacije
Ivica Rađa

Realizacija
ARCODE d.o.o., Zagreb

Provođenje projekta Hrvatske udruge poslovnih žena Krug, čiji
rezultat je ova knjiga, financiralo je
Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva.

ISBN 978-953-98923-1-7

**CIP zapis dostupan u računalnome katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem
738849.**

Sažetak

Dolazak osobe u homogenu skupinu od koje se razlikuje po svojim osobinama uvijek izaziva otpor i potrebno je mnogo truda kako bi se prihvatili oni koji su po bilo čemu različiti. Na temelju povijesnih izvora možemo zamisliti otpor koji su sve marginalizirane skupine, po bilo čemu različite, doživljavale u svojim nastojanjima za ostvarenje prava glasa te jednakih šansi u školovanju i poslovanju. Iako su u posljednjem stoljeću napravljeni veliki koraci prema ostvarenju jednakih šansi za sve, još uvijek postoji otpor prema napredovanju žena na najviše funkcije, čelne pozicije te u dobivanju formalnih priznanja. Stakleni strop je pojam kojim se opisuje ta nevidljiva barijera zbog koje tek rijetke žene, uz veliki trud, ostvaruju društvena priznanja za svoja nastojanja.

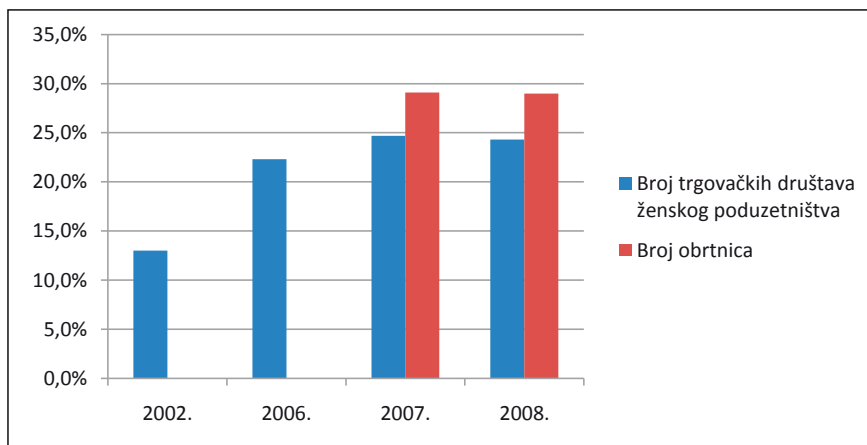
Cilj je ove publikacije prikupljanje i analiziranje podataka o ulozi žena u poduzetništvu, znanosti i politici, kako bi se mogla odrediti područja u kojima je udio žena na hijerarhijski visokim pozicijama još uvijek manji od udjela žena u ukupnom stanovništvu Republike Hrvatske te područja u kojima udjel pokazuje ili stagnaciju ili tendenciju blagog rasta.

Najvažniji pokazatelji o ulozi žena u poduzetništvu, znanosti i politici

Poduzetništvo

Udio trgovačkih društava ženskog poduzetništva u ukupnom broju trgovačkih društava povećao se sa 13% u 2002. godini na 24,7% u 2007. godini, ali u 2008. godini nije ostvaren pomak u tom području (slika 12.1.). Podaci za obrtnice dostupni su samo za 2007. i 2008. godinu, ali također je prisutna stagnacija u udjelu obrtnica u ukupnom broju obrta.

Slika 1. Udio trgovačkih društava ženskog poduzetništva i broj obrtnica u ukupnom broju trgovačkih društava i obrtnika



Izvor: Istraživanje Hrvatske udruge poslovnih žena KRUG, 2009., obrada autora.

Na temelju podataka o broju i poslovanju trgovačkih društava ženskog poduzetništva i obrtnice možemo zaključiti kako je nakon rasta ženskog poduzetništva od 2002. do 2007. godine u 2008. godini došlo do stagnacije, što bi se najvjerojatnije trebalo pripisati utjecaju krize. Da nije došlo do krize gospodarstva, najvjerojatnije bismo mogli očekivati nastavak rasta ženskog poduzetništva, ali ne možemo procijeniti s kolikom intenzitetom.

Iako su trgovačka društva ženskog poduzetništva, kao i obrtnice, činila jednu četvrtinu u ukupnom broju trgovačkih društava i obrta, doprinos ženskog poduzetništva broju zaposlenih, ukupnom prihodu te dobiti znatno je manji (tablica 1.). Primjerice, trgovačka društva ženskog poduzetništva zapošljavaju 13% radnika, ostvaruju 11,1% ukupnog prihoda i 9,3% dobiti od ukupnog broja zaposlenih, ukupnog prihoda te ukupne dobiti svih trgovačkih društava u Republici Hrvatskoj zajedno.

Tablica 1. Struktura broja zaposlenih, ukupnog prihoda i dobiti trgovačkih društava (žensko poduzetništvo i ostala trgovačka društva)

Poslovanje trgovačkih društava	Trgovačka društva	2002.	2006.	2007.	2008.
Broj zaposlenih	Žensko poduzetništvo	7,0%	10,9%	13,0%	13,0%
	Ostala trgovačka društva	93,0%	89,1%	87,0%	87,0%
Ukupan prihod	Žensko poduzetništvo	6,5%	6,4%	10,5%	11,1%
	Ostala trgovačka društva	93,5%	93,6%	89,5%	88,9%
Dobit	Žensko poduzetništvo	4,0%	7,9%	9,3%	9,3%
	Ostala trgovačka društva	96,0%	92,1%	90,7%	90,7%

Izvor: Istraživanje Hrvatske udruge poslovnih žena KRUG, 2009., obrada autora.

Žene teško i na 'mala vrata' ulaze u upravne i nadzorne odbore javnih dioničkih društava. Samo jedna desetina JDD-a ima predsjednicu upravnog ili nadzornog odbora, a prosječan udio žena kreće se od jedne desetine do jedne petine.

Iako je kriza sigurno imala značajan utjecaj na stagnaciju ženskog poduzetništva, njeno pojavljivanje sigurno ne može biti opravdanje za stagnaciju udjela žena u nadzornim i upravnim odborima javnih dioničkih društava (JDD), koja su u pravilu najveća društva hrvatskoga gospodarstva (tablica 2.). Udio JDD-a s predsjednicom upravnog i nadzornog odbora u promatranom razdoblju blago fluktuirao oko jedne desetine, dok se prosječan udio žena u upravnim i nadzornim odborima kreće od jedne desetine do jedne petine. Poražavajuća je činjenica da tek malo više od polovine JDD-a ima barem jednu članicu nadzornog odbora, a jedna trećina JDD-a ima barem jednu članicu upravnog odbora.

Tablica 2. Udio žena u upravnim i nadzornim odborima javnih dioničkih društava (JDD)

Žene u upravnim i nadzornim odborima JDD-a	2002.	2006.	2007.	2008.
Udio JDD-a s predsjednicom uprave	10,8%	10,5%	9,9%	11,2%
Udio JDD-a s predsjednicom nadzornog odbora	12,60%	10,50%	10,20%	11,60%
Prosječan udio žena u upravnom odboru JDD-a	14,2%	15,1%	15,4%	17,3%
Prosječan udio žena u nadzornom odboru JDD-a	18,70%	19,10%	17,90%	17,20%
Udio JDD-a s barem jednom članicom nadzornog odbora	57,10%	57,50%	54,90%	53,60%
Udio JDD-a s barem jednom članicom uprave	23,2%	29,8%	29,2%	33,2%

Izvor: Javna informacijska knjižnica, www.hanfa.hr, obrada autora.

Znanost

Udio žena koje su stekle doktorat znanosti u 2008. godini točno je jedna polovina od ukupnog broja doktoranata u 2008. godini, dok je udio žena koje su stekle magisterij i titulu sveučilišnog specijalista u istoj godini 55% (tablica 3).

Udio zaposlenica na sveučilištima u akademskoj godini 2008./2009. u Republici Hrvatskoj je 44%, a udio asistenica točno jedna polovina. Međutim, znatno je manje docentica (44%), a još manje izvanrednih (37%) i redovnih profesorica (24%).

Na vodećim pozicijama još je manje žena. Jedna trećina projekata Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa za period 2007.-2011. ima voditeljicu, dok je to slučaj kod malo više od jedne četvrtine programa u istom periodu. Tek jedna desetina fakulteta u 2010. godini ima dekanicu, a jedno od naših šest sveučilišta iste godine ima rektoricu.

Od ukupnog broja dobitnika Državne nagrade za znanost u 2009. godini tek je jedna trećina žena, dok je od redovitih članova HAZU-a samo 8% žena.

Žene stječu doktorate u jednakom broju kao i muškarci, a čak stječu veći broj magisterija akademskog naziva sveučilišnog specijalista od svojih muških kolega. Na sveučilištima je zaposlena točno jedna polovina asistentica. Međutim, penjući se po ljestvici akademskih stupnjeva, nalazimo sve manje i manje žena, pa nas na vrhu čeka samo jedna četvrtina redovnih profesorica. Voditeljica znanstvenih projekata tek je jedna trećina, a voditeljica znanstvenih programa malo više od jedne četvrtine. Najteže se ulazi u HAZU, te postaje dekanica i rektorica.

Tablica 3. Odabrani pokazatelji uloge žena u znanosti

Znanstveni stupnjevi, čelne pozicije i formalna priznanja u znanosti	Žene	Muškarci
Doktorati znanosti (2008.)	50%	50%
Magisteriji i titule sveučilišnog specijalista (2008.)	55%	45%
Zaposlenici na sveučilištima (ak.god. 2008./2009.)	44%	56%
Asistenti (ak.god. 2008./2009.)	50%	50%
Docenti (ak.god. 2008./2009.)	44%	56%
Izvanredni profesori (ak.god. 2008./2009.)	37%	63%
Redovni profesori (ak.god. 2008./2009.)	24%	76%
Voditelji projekata MZOS-a (2007.-2011.)	36%	64%

Voditelji programa MZOS-a (2007.-2011.)	27%	73%
Redoviti članovi HAZU (2009.)	8%	92%
Dobitnici Državne nagrade za znanost (2009.)	30%	70%
Udio dekanica (2010.)	13%	87%
Udio rektorica (2010.)	17%	83%
Udio prorektorica (2010.)	34%	66%

Izvor: Podaci iz 10.-og poglavlja.

Politika

U politici se primjećuju pozitivni pomaci, kad je riječ o ulozi žena (tablica 4.).

Na najvišim funkcijama u politici sve je više žena, pa je 11. saziv Vlade prvi put pod vodstvom jedne žene – predsjednice Vlade, Jadranke Kosor. U istom sazivu Vlade jedna je desetina ministrica, jedna petina potpredsjednica i isti udio državnih tajnica. Međutim, taj trend uključivanja žena na najviše funkcije u politici pojavio se tek u posljednjih desetak godina. Samo je 5% žena na čelu županija, gradova i općina. Iako ovi pokazatelji znače pozitivan pomak, velik je prostor za značajniju ulogu žena u politici.

Vrhunska politika u Republici Hrvatskoj otvorila je vrata jednoj desetini ministrica te jednoj petini potpredsjednica i državnih tajnica. Prvi put imamo predsjednicu Vlade – Jadranku Kosor. Jedna je četvrtina zastupnica Hrvatskoga sabora te jedna petina članica županijskih skupština i gradskih vijeća. Premještajući se iz vrhunske politike na lokalnu razinu te iz urbanih u ruralne sredine, susrest ćemo sve manje žena u politici. Udio je žena u općinskim vijećima jedna desetina, a udio županica, gradonačelnica i predsjednica općina tek jedna dvadesetina. Nadu budi sve veći broj kandidatkinja na lokalnim i parlamentarnim izborima te nositeljica izbornih listi.

Udio zastupnica Hrvatskoga sabora otprilike je jedna četvrtina, ali je među članovima tijela lokalne samouprave znatno manje žena, otprilike jedna petina u županijskim skupštinama i gradskim vijećima te jedna destina u općinskim vijećima. Zastupnice su se pokazale vrlo aktivne u raspravama u Hrvatskom saboru, pa se može očekivati kako polako uspijevaju izboriti mjesto za veći broj svojih kolegica u budućnosti.

Udio kandidatkinja i nositeljica izbornih listi na parlamentarnim i lokalnim izborima pokazuje trend rasta.

Tablica 4. Odabrani pokazatelji uloge žena u politici

		Žene	Muškarci
11. saziv Vlade	ministri	13%	87%
	potpredsjednici	20%	80%
	državni tajnici	18%	82%
Zastupnici	4. saziv Sabora	23%	77%
	5. saziv Sabora	22%	78%
	6. saziv Sabora	25%	75%
Članovi tijela lokalne samouprave	županijske skupštine	21%	79%
	gradska vijeća	21%	79%
	općinska vijeća	12%	88%
Čelnici lokalne samouprave	župani	5%	95%
	gradonačelnici	5%	95%
	predsjednici općina	5%	95%
Parlamentarni izbori	kandidati 2003.	25%	75%
	kandidati 2007.	30%	70%
	nositelji lista 2003.	7%	93%
	nositelji lista 2007.	13%	87%
Lokalni izbori	kandidati 2009.	24%	76%
Nositelji lista lokalnih izbora 2009.	županijske skupštine	7%	93%
	gradska vijeća	12%	88%
	općinska vijeća	8%	92%

Izvor: Podaci iz 11.-og poglavlja.

Scenariji ostvarenja potencijala žena u poduzetništvu, znanosti i politici

U idealnoj situaciji svaka osoba, bez obzira na porijeklo, dob, materijalni status ili spol, trebala bi imati jednaku šansu za ostvarenje vlastitih potencijala. Podaci o ulozi žena u poduzetništvu, politici i znanosti u Republici Hrvatskoj pokazali su da postoji značajan prostor za napredak u navedenim područjima. Nameće se pitanje o budućnosti ostvarenja potencijala žena u poduzetništvu, znanosti i politici. Na temelju analize podataka te zakonodavne podloge i aktivnih politika Republike Hrvatske možemo generirati tri scenarija, prema kojima će se razvijati uloga žena u poduzetništvu, znanosti i politici u sljedećih pet godina.

Očekuju se tri scenarija ostvarenja potencijala žena u poduzetništvu, znanosti i politici: scenarij nazadovanja zbog promoviranja stavova koji obeshrabruju žene u ostvarenju njihovih punih potencijala (Korak unatrag), scenarij zadržavanja trenutnog stanja zbog nepostojanja potencijala za promjenu (Status quo) ili scenarij rasta udjela žena na vodećim pozicijama (Otvorena vrata).

Scenarij – Korak unatrag

Ovaj scenarij moguć je ako se, nakon zamaha u povećanju udjela žena na vodećim pozicijama u poduzetništvu, znanosti i politici, ponovno vratimo snažnom promoviranju tradicionalne uloge žena u društvu. Takve su pojave češće u situacijama kriza, pa je posebice u razdoblju koje je pred nama važno obratiti pažnju na aktivno poticanje ostvarenja potencijala žena u poduzetništvu, znanosti i politici.

Scenarij – Status quo

Ako se zadovoljimo ostvarenim dogodit će nam se drugi scenarij. Budu li zakonodavna podloga i politika Republike Hrvatske na području ostvarenja potencijala žena u poduzetništvu, znanosti i politici samo slovo na papiru, neće se ostvariti značajniji pomak. U tom slučaju, udio žena na vodećim pozicijama u poduzetništvu, znanosti i politici stagnirat će ili će se ostvariti tek mali pomaci, isključivo zbog aktivne uloge istaknutih pojedinki.

Scenarij – Otvorena vrata

Prema trećem scenariju, koji smo nazvali *Otvorena vrata*, žene će u sljedećih pet godina imati sve veće mogućnosti u ostvarenju svojih potencijala u poduzetništvu, znanosti i politici. Pretpostavke ostvarenja ovog scenarija su razvoj zakonodavne podloge i još aktivnijih politika Republike Hrvatske na području rodne ravnopravnosti.

Donošenjem Strategije razvoja ženskog poduzetništva u Republici Hrvatskoj 2010.-2013. godine i Akcijskog plana, napravljen je veliki korak naprijed u razvoju poduzetništva.

Što se ne mjeri, teško će napredovati, a ta bi se sintagma mogla primijeniti i na žensko poduzetništvo. Jedna je od aktivnosti predviđenih Strategijom i stvaranje statističke podloge za praćenje ženskog poduzetništva. Na tom polju bit će potrebno uskladiti prakse i stvoriti zakonsku podlogu za brojne institucije koje prate podatke o poslovanju poslovnih subjekata.

Hrvatska udruga poslovnih žena KRUG već niz godina ulaže znatan napor u prikupljanju tih podataka. Posebice bi veliku pažnju trebalo posvetiti ne samo povećanju broja trgovačkih društava, nego i pokazateljima njihovog poslovanja. Situacija u kojoj tek jedna četvrtina trgovačkih društava ženskog poduzetništva zapošljava jednu desetinu zaposlenika te ostvaruje isti udio ukupnog prihoda i dobiti, ukazuje na to da se žensko poduzetništvo trenutačno razvija u mikro i malim poduzećima, uglavnom kroz samozapošljavnje.

Prostor za poboljšanja postoji još u udjelu žena u upravnim i nadzornim odborima trgovačkih društava. Potrebno bi bilo uspostaviti mehanizme za praćenje udjela žena na pozicijama članica i predsjednica upravnih i nadzornih odbora te osmisliti aktivnosti kojima bi se potaknulo angažiranje većeg broja žena na tim pozicijama. Time bi i doprinos najvećih trgovačkih društava ženskog poduzetništva u ukupnom gospodarstvu Republike Hrvatske bio veći.

Postoje dosta velike razlike na području županija, pa bi prilikom implementacije Akcijskog plana za provedbu Strategije razvoja ženskog poduzetništva 2010.-2013. bilo potrebno aktivnije sudjelovanje tijela lokalne samouprave pri županijskim i gradskim skupštinama te općinskim vijećima. Uzimanjem u

obzir posebitosti pojedinih županija i NUTS2 regija, bilo bi moguće efikasnije razvijati poduzetništvo na lokalnoj razini, posebice s obzirom na to da najveća trgovačka društva ženskog poduzetništva značajnije doprinose lokalnom gospodarstvu, posebice u nekim županijama.

Na području politike i znanosti za sada ne postoje strategije razvoja potencijala žena, iako je podloga za puno ostvarenje potencijala stvorena donošenjem Zakona o ravnopravnosti spolova. Međutim, donošenjem takvih strategija i akcijskih planova napravio bi se korak naprijed koji bi širom otvorio vrata ženama u znanosti i politici. U donošenje takvih strategija trebalo bi uključiti državna tijela, kao što su Odbor za ravnopravnost spolova, Ured za ravnopravnost spolova te Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova. Naravno da bi značajnu ulogu imali i čelnici političkih tijela te ustanova Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa. Važan doprinos dale bi i žene koje su do sada ostvarile vodeće pozicije i stekle formalna priznanja za doprinos znanosti i politici. Takvim aktivnostima dao bi se legitimitet i veći prostor ženama koje žele ostvariti svoje potencijale u znanosti i politici te tako doprinijeti razvoju društva u cjelini.

Budućnost možemo smatrati zadanom ili aktivno utjecati na promjene u društvu. Odluka je na nama. Ipak, kod odabira naše pasivnosti ili aktivnosti uzmimo svakako u obzir kako je za napredak jednako važno djelovanje institucija i pojedinaca. Svatko je važan! Sinergijom naših aktivnosti možemo krenuti naprijed, jer otvorena vrata za sve povećavaju šanse za napredovanje društva u cjelini.